

Эсэгэ орооо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БҮГДЭД АРАДАЙ СОНИН

1998
августын
29

Намарай эхин
сагаан бишэн
харын
7
гарагай 7
СУББОТО
№ 158 (19999)
Газетын сэн хэлсэгтэ

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

Августын 30 - Шахтёрой үдэр

НҮҮРНЭШЭНЭЙ ҮДЭРӨӨР АМАРШАЛГА

Россин Арадай-Патриотическа холбооной Бурядай анги Нүүрнэшэнэй үдэрөөр нүүрнэ малтагшадые амаршалба

Россин Федерациин мүнөөнэй ударидагшадай байгуулан хүндэ гэгшын байдалда Буряад ороной, Россин хүн зоной аша туһада хүшэр хүдэлмээр Таанад үргэлжэлүүлнэт.

Бидэнэр Таанадтай хамта нүүрнэшэдэй, бүхы хүн зоной байдалда үндэһэн хубилалтануудые, Россин Федерациин Президентые отставкада гаргаха эрилтэнүүдэй дүүргэлтые, хараа шэглэлэй хубилалтые, Арадай этигэмжын Правительство байгуулгы туйлаха гэжэ оролдохобди гэжэ амаршалга соо хэлэгдэнэ.

ҮЕРНӨӨ ХОХИДОГШОДТО ТУНАЛАЯЛ!

Гасаланда ороһон хүнүүдтэ туһалха һайн һайхан заншал арад бүхэндэ алиһе сагта байһан гэшэ.

Хото соомнай һахан болоһон үер ехэ аюул тохөөлдүүлэе. Уһанай аюулай хойшологонууд удаахан лэ үзэгдэхэ байха. Илангаяа мүнгэнэй үгы болоһон, зоной ажалгүйдэхэн мүнөө сагта.

Улаан - Үдэдэ үерэй үзүүлһэн хохидол 84 миллион түхэригтэ хүрөө. Энэ мүнгэнэй багахан лэ хубинь гүрэнһөө хүсэлдүүлэгдэжэ магад.

Өөһэдынгөө хүсөөр гайгасаланһаа гараха ушартай болоһобди. Улаан - Үдэ хотын захиргаан Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи оролгошо В.К. Агаловтай зүбшэлдэн, банкда тусхай дугаар нээгээ.

Аюулда орогшодто туһалха хүсэлтэй хотын предпритинууд, олзын хэрэг эрхилэлгын эмжинүүд, бүхы хүнүүд энэ дугаарта мүнгээе дамжуулха аргатай:

Получатель ГорФУ:
P/c 40410810700000000001
БИК 048142001
ГРКЦ НБ РБ г.Улан-Удэ
ИНН 0323056931.

АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ

Һаяхан «Гэсэр» гостиницын ресторан соо американ айлашадые Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамбль хүгжэм дуугаараа, хатар наадаараа угтаһан байна:

Арын нуурай хойморoor
Арбаадхан хонхын
сууряншуу.

Айлшаар бууһан таанараа
Айраг тарагаар угтая...

Буряад арадайнгаа дуу, хатарнуудтай айлашада танилсуулан, урданай дуунуудай удха тухай хөөрэхэ зуураа түрэй найрай ёһолол болохо Жамсаран бурханай багтай хатар тэдэнэртэ харуулан юм. Гүр Дашаныловой «Хонишон Дулма», тиихэдэ «Хадын үндэр модоңдо...», Баир Батодоржиевай «Хонгорхон, холшорхон инагхамни», Байр Хамаевай «Дуунуудни» гэхэн дуунуудые ансамблиинхид

гүйсэдхөө. Хуур дээрэ наададаг Соёлма Чимитова Ю.Ирдышевэй «Төөлэйн дууе», мүн «Арагханаа татад гээрэй...» гэхэн арадай дууе ехэ зохидоор дуулаба. Чаанза дээрэ хүгжэмшэн Маргарита Цыдышова наадаба. Ольга Дымбрылова амаршалгын хатар гүйсэдхэн байна.

Амгалан тайбан, дайн дажаргүй, сэлмэг тэнгэри дор ажаһуухые айлашадаа үрешэн ансамблиинхид бөхөр наадандаа тэдэнэе уриба. Аяншалагшадые-хольон ороной айлашадые «Гэсэр» фирмын ажалшад гостиницадаа хүндэтэй дээрэ хүлээн абаба, буряад арадайнгаа урданай дуу, хатартай танилсуулаба.

Бэлгма ДОРЖИЕВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: амаршалгын үедэ.

А.БАТОМУИКУЕВАЙ фото.

АБТАНАН ШИИДХЭБЭРИНҮҮД ХЭР НҮЛӨӨТЭЙ БАЙХАБ?

1
Архийн зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ болон худалдалгы гүрэнэй талаһаа хинаха хэрэг шангадхаха, мүн гуримшуулха асуудал мүнөө үедэ тон шухала болонхой. Правительствоын болон элдэб шатын албан зургаануудай хүтэлбэрилгэшэдэй онсо анхаралда энэ асуудал табигдана, энээн тушаа олон шийдхэбэринүүд абтана.

Юүндэб гэхэдэ, гүрэндэмнай гол олзо оршо оруудаг архи үйлэдбэрилгын болон тэрэниие худалдалгын хэрэг ороо байдалда оронхой. Энээнэй ушар шалтагааниинь хадаа хуули бусаар архи худалдалга ехэ дэлгэрээ. Гүрэнэй наймаанда ехэ һаад тойбо татажа байһан муу шанартай аад, хямда сэнтэй архи худалдалгатай тэмсэхэ, хүн зоной архи дарһаар бээс хорлоһон ушарнуудые үсөөрүүлхэ хэмжээнүүдые абаха гэшые гүрэнэй хэмжээндэ хойшолоулангүй шийдхэхэ хэрэгтэй гэхэн асуудал һаяхан үнгэргэгдэхэн албан хоорондын зүблөөндэ дахинаа анхарагдаба.

Республикын хото городуудай, аймагуудай өөһэдын хүтэлбэрин захиргаанай толгойлогшонорой, Дотоодын хэрэгүүдэй албан зургаануудай, гүрэнэй налогой инспекциин, налогой полициин Федеральна албанай, прокуратурын, сүүдүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй хамтын хүсөөр архи үйлэдбэрилгэ болон худалдалгы гуримшуулха талаар зохисотой шийдхэбэринүүдые абаха зорилго энэ зүблөөндэ табигдаа.

Архийн зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын хойноһоо гүрэнэй хиналта бээлүүлхэ хуули болон зарлигууд абтаашье һаа, тэдэниие зүбөөр хэрэглэжэ, хуули бусаар архи худалдалгатай тэмсэл нютаг нютагуудта ябуулжа шаданагүй гэжэ эндэ үгэ хэлэхэдэ, Правительствоын Түрүүлэгшын нэгэдэхи оролгошо В.Агалов тэмдэглээ.

Хуулиин ёһоор зүбшөөгдэхэн архи худалдалгын хэмжээн байгша оной июль-август һарануудта 2 дахин доошолоо. Урда жэлнүүдтэ 630 мянган декалитр архи жэлдэ наймаалагдадаг һаа, мүнөө оройдоол 200 мян. декалитр худалдагданхай. Эдэ тоо баримтанууд хуули бусаар архи худалдалга улам дэлгэрнэ гэжэ эли бодо гэршэлнэ. Шэнэдхэн хубилгалгын урда тээ, 1984 ондо нэгэ ажаһуугша 12 литр архида хүртэхэн байбал, 1990 ондо энэ хэмжээниинь оройдоол 6 литр болоо. 1990 онһоо хуули буса архи худалдалга хэрэг дэлгэржэ эхилээ. Тиихэдэнь «Архийн зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ болон худалдалгы гүрэнэй талаһаа гуримшуулха тухай» Россин Федерациин хуули 1995 оной ноябриин 22-то абтаһан байна. Федерациин хэмжээндэ эрид шууд хэмжээнүүд саг соогоо абтанагүй гэжэ дээрэ хэлэгдэшһээ элирнэ. Энээнэй хойшолол гэхэдэ, 1990 гаран онуудһаа эхилжэ Росси гүрэнэй ажаһуугшадай 45 мянганиинь муу шанартай архиһаа боложо һаһа бараһан байна гэжэ эндэ хэлэгдээ.

Архийн зүйлнүүдтэ заатагүй сертификат олгохо шанга эрилтэ табигдана. Гэбшые газар газарнуудта энэ эрилтэ баримталаагүй ушарнууд

2
олон дайралдана. Энээнһээ гадна нютагай өөһэдын хүтэлбэрин захиргаануудта хэрэг байдалһаа уламжалан, хуули буса архи худалдалгы хизаарлаха нэмэлтэ хэмжээнүүдые абаха тухайн хэлэгдэдэг, зүгөөр нютагай захиргаанай нэгэшые толгойлогшо ямаршые хэмжээ абаагүй гэжэ тэмдэглэгдээ.

Байгша оной туршада 1520 декалитр архи хуули бусаар наймаалагшадһаа хуряагдаа. Хуряагдаһан архи хадагалха тусхай газар, байра нютаг нютагта түхээрхэ гэшэ шухала болонхой. Ушарынь хадаа хуряагдаһан муу шанартай архи хулгада орожо, дахинаа эрьсэдэ ородог ушар баһал үсөөн бэшэ хаш.

Буряадтамай нэгэ ажаһуугшада оройдоол 2,9 литр архиин зүйлнүүд үйлэдбэрилэгдэнэ. Тэрэниие худалдалгаһаа түрүүшын хахад жэлэй дүнгөөр 18 млн. 496 мянган түхэриг республиканска бюджеттэ оруулагдаагүй. Акционернэ «Ливона», «Байкалфарм» бүлгэмүүд үйлэдбэрингөө хүсэнуудэй 23 ба 90 процентыень хэрэглэнэ.

Нютаг нютагуудта архиин зүйлнүүдые худалдалгы һайнаар эмхидхэхэ талаар өөһэдын хүтэлбэрин захиргаанууд ажал ябууддаггүй байна. Илангаяа Хойто-Байгалай, Муйскын районуудта энэ талаар муу байдалтай. Түнхэнэй аймагай 8 нуурин, тосхонуудта архи худалдалга гуримшуулагдахаар болонхой гэжэ мүн лэ тэмдэглээ.

Байгша оной туршада 8 аймагуудта архи худалдалгын хэрэг байдалай шалгалта үнгэргэгдөө. Шалгалтын дүнгүүдээр хуули эбдэхэн ушарнууд олон, муу шанартай архи худалдагшадай наймаа хэхэ лицензинүүд болоулагдаагүй байна гэжэ элирүүлэгдээ. Жэшээлхэдэ, Бэшүүрэй аймагта энэ жэлдэ 275 шалгалта үнгэргэгдөө, тэрэнэй дүнгөөр 136 хуули эбдэхэн ушар элирүүлэгдээ, 848 литр муу шанартай архи хуряагдаа, наймаалагшадһаа лицензинүүдые болоулаха нэгэшые хэмжээн абтаагүй. Иимэ байдал нютаг бүхэндэ үзэгдэнэ.

Зүблөөнэй түгэсхэдэ Правительствын абтаһан хэмжээнүүд нютаг нютагай өөһэдын хүтэлбэрин захиргаануудай толгойлогшонорой тодоор дүүргэггүйһөө боложо, һайн үрэ дүн үгөөгүй гэхэн тобшолол хэгдээ. 12 градусһаа дээшэ архиин зүйлнүүдые стационарна наймаанай газарнуудта худалдалгы шангаар хинаха, нэгэ жэлээр архи худалдаха лицензи үгэхэ, хуряагдаһан архиин зүйлнүүдые хадагалха газарнуудые яаралтайгаар тодорхойлох шийдхэбэринүүд абтаа. Эрхүү болон Шэтэ ошоһон гол харгыннуудта хиналтын пунктнуудые байгуулха, мүн архиин зүйлнүүдые оптово аргаар нэгэ газарһаа худалдаа наймаанда табиха хэрэг бодомжолхо шийдхэбэри мүн лэ абтаа.

Энэ зүблөөндэ абтаһан шийдхэбэринүүд республикын финансова болон хүн зоной моральто-оюун ухаанай байдалые элүүржүүлгэдэ хэр нүлөө үзүүлхыень саг харуулана бээ.

Эльвира ДАМБАЕВА.

ТОЛМИ

Һуралсалай шэнэ жэлые угтуулан

ҮРЕЭГЭЭ ХҮЛЭГ БОЛГОХО, ҮРИЕЭ ХҮН БОЛГОХО...

Үри хүүгэдээ эрхээр бэшэ, бэрхээр һургаха хэрэг эхэ эсэгийн уялга юм. Һүүлэй үедэ энэ уялгага мартадаг гү, али муугаар дүүргэдэг түрэлхид олошороо. Энэ тон муу, аюултай үзэгдэл гэхэ байнаб.

Һүүлэй арба гаран жэлэй хугасаа соо Россида коммунист үзэл бодолые буруушаадаг «демократуудай» ашаар һургуулинуудта ядаруу байдал тогтохоһоо гадна хүмүүжүүлгын ажал һула орхидонхой. Энэ ехэ алдуу гээд ханагдана.

Зүблэлтэ засагай үедэ хүүгэдэй, эдиршүүлэй пионер, комсомол эмхинүүд эмхидхэхы, хүмүүжүүлхы горитой үүргэ дүүргэдэг, багшанарай ажаада түшэг тулгуури болодог байһан хай юм. Комсомолой нүлөөндоро ургаһан олон миллион совет хүбүүд, басагад Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ булюуехэ хүсэгтэй фашист дайсадые бута һамна сохихон, фашизмын хүрин тахалһаа бүхы дэлхэйн арадуудые абарһан түүхэтэй. 1942 ондо сэрэгтэ татагдаад, Баруун фронтдо дайлагдажа, совет хүнүүдэй эрэлхэг зоригые нүдөөрөө хараһан байхаб.

Дээрэ нэрлэһэн хүмүүжүүлгын үүргэтэй эмхинүүд үгы хэгдээ. Орондонь юуни бии болооб? Адли хүсэгтэй, үргэн дэлсэгтэй, тиимэл ехэ нүлөөтэй хүүгэдэй, эдиршүүлэйше эмхи мүнөө байхагүй.

Ажабайдалдам ушарһан хэдэн жэшээ дурдахамни. Нэгэтэ Ивалгын дасан ошоод хамба-лама М.З.Цыбиковтэй хөөрэлдэхэдөө, ламхайһаа иигэжэ һураа бэлэйб:

- Нүгэлөө нүдөөрөө үзэхэ ушар байдаг гү? Тиимэ шор муутай үйлэ хэрэгүүдтэй Та ушараа хэн гүт?

- Байдаг даа. Оло дахин хараа, үзөө хүмби. Холын Магадан сүлэгдөөд байхадаа, дархалхын забһарта эмшэлдэг хэм. Нэгэ нютагай хоёр хүн намда аргалууддаг байгаа. Нэгэниинь түргэн хайн болошоо! Харин нүгөөдэнь ямаршые аргада ороогүй. Гайхахын ехээр гайхаад, нютагайнь хүнһөө асуубаб:

- Танай нютагай хүниие аргалжа ядабаб. Ямаршые эм туһалнагүйл. Юундэ тиигнэб?

- Та энэ золигы аргалхам, абархам гэжэ бү оролдогты, дэмы. Ехэл муу хүн даа: дээрмэ, хулгай хэжэ, хүниие хороожо ябаһан

гээшэ. Эндээл хосорхо амиган юм, - гэжэ хэлээ һэн.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ хэсүүхэн, үлэн хоохон байдалда «дайн бүхы юумые сагааруулха» («война все спишет») гэжэ ханадаг нүгэлтэ хэрэгүүдые

талань гэхэдэ, ажабайдалдамнай һуурияа олоһон үгын ба һэшхэлэй сүлөө мүн болоно. Эдэ шухала удхатай эрхэ сүлөөнүүдые зүбөөр хэрэглээ һаа, хүмүүжүүлгын ажаада ехэ нүлөөтэй байха һэн.

Харин мүнөө юу харанабиди? Экономическа байдалай доройтохо тума зоной сэдхэлэй, оюун бодолой байдал баһал доройтожо, хүн нэрээ алданхай «хоёр хүлтэй хохимойнууд» олошорно бэшэ гү?

1998 оной июлин 3-да Россин Гүрэнэй Дүүмэ «Россин Федерацида үхибүүдэй эрхэнүүдые бодотоор бэелүүлхэ хэмжээнүүд тухай» Хуулиие баталан абаа. Энэ хуулин 14-дэхи статья соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: «Үхибүүдэй бэын элүүртэ, тэдэнэй сэдхэл бодолой ба оюун ухаанай талаар хүгжэхэдэ, хоро хүргэдэг мэдээсэлнүүдһээ болон идхалгаһаа хүүгэдые аршалан хамгаалха».

XX зуун жэлэй эрдэм ухаанай тон ехэ туйлалтануудай нэгэн - телевидени. Тээд һүүлэй арбан жэл соо сэнхир экран руу нелбожорхихо дуран ганса намда бэшэ, олохон зондо нэгэтэ бэшэ хүрэн байха...

1993 оной декабрь соо абтаһан Россин Федерациин шэнэ Конституци цензурые огто хорёо һэн. Демократие зоргооро болохо хэрэг гэжэ ойлгоһон зарим ноёд (зориутагые байжа болоо) телевидениин аргаар мунхаг, муу ханаатай, хара сэдхэлтэй залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ гэжэ оролдоһон мэтэ. Гансал хүсэрхэлгэ, алалсаа худалсаа харуудһан фильмнүүд үдэр һүнигүи дамжуулагдана. Россида

һүүлэй арбан жэл соо үхөөшэдынь түрэн зонһоо олон болоо, түрмэнүүд гэжэ шэгээтэй, ажал хэхэ наһанай эрэшүүлэй хахадһаа үлүү хубинь тэндэ һууна бшуу. Ядаруу, архида ороһон түрэлхидэй хүүгэд, һургуулида ябахая болижо, үзэг бэшэг мэдэхгүй эдиршүүл жэл ошохо тума олошорно...

Росси гүрэнэй мянган

«МУУ ЮУМЭН МОДОН НОЁОТОЙ»...

«Муу саг муу ханаатай олошороо» гэхые нэгэтэ бэшэ дуулаха. Нээрээше, энэнь зүблэ хаш даа. Һүүлэй үедэ оршон тойронки байдалдамнай хэдэ муухай, ябадалнууд олошороо гээшэб?!

Мүнөө сагта гансал өөрэйгөө хараад, «намда хамаагүй, намдал хайн байг» гээд ябадаг хүнүүд олон болошоо.

Үйлсэдэ ябаһан зарим үхибүүдые «арахадаш, целлофан соо хэйһэн «Момент» сабуу үнэрдэжэ гү, али бог шорой, эдэ хоолой үлээдэһэ хаядг газарһаа үл залгаха юмэ суглуулжа, үгы һаа, мүнгэ гуйраншалжа ябадаг болонхой. Эндэ хэниие зэмэлэлтэйб? Түрэлхидэй зэмэ гү, али сагай муудаһанһаа боложо, тэдэнэр тиигэжэ ябана гү?

Сагай муудахада, ажабайдалнайше хубилаа. Алин тээшээ? Эндэ хоёр зурилдөөтэ харюу бии. Нэгэдэхинь гэхэдэ, дэлгүүр дээрэ элбэгээр эд бараан, эдэ хоол худалдагдана. Тээд тэдэниие худалдажа абаха гэхэдэ, үнөөхил мүнгэ салин сагтаа үгтэхгүй гэдэгнай гаража ерэнэ.

Олонхи хүнүүд гэдэгһээ үлдэнэ, даарана, гэр бараа үгы зонбоно. Эзы абынгаа амиды мэндэ байтар, «үншэн» гүүлэдэг үхибүүд олошороо.

Олонхи залуушуулнай ажал хэнэгүй. Хүнгэн мур бэдэржэ, хулгай тонуул хэжэ, хоолойгоо тэжээнэ. Хэн нэгэниинь баригдажа, түрмын ооорто хаагдана, нүгөөдүүлэнь сүлөө байдалда хулгайгаа үргэлжлүүлһээр. Ябууд дундаа хулгай хэжэ, хүниие сохиго, үмдөөд ябаһан хубсаһынь гансата буяагаад орхихогүй, үшөө тэдэниие алаад хаяха ушарнууд дайралдадаг.

Һүүлэй үедэ ехэ муухай ябадал олон болоо. Юуб гэхэдэ, зарим зон бэе бэынгээ эд зөөридэ атаархажэ, гэмтэ ябадал гаргана. Хэн нэгэн нүгөөдынгөө үхэр малые «тоншожо» дээрэ дээрэ худалдажархиха, үгы һаа, архи тамхяар болон бусад юумээр андалдадаг болонхой. Иимэ буруу бузгай ябадал хэһэн хүн арбан хара нүгэлэй тоодо ородог хоёр нүгэлые эдлэнэ гээшэ. Тээд атаархалай мэдэрэлдэ абтажа, хулгай хэнэ бшуу.

Дэлхэй дээрэ хүн боложо түрөө хадаа, энээхэн наһан соогоо элдэб алдуу гартангүй ажаһуугаа һаамнай, хайн байгаа гэжэ ханагдана. Тээд ажабайдалмай өөһэдһөөмнай дулдыдана, өөһэдөөл оролдохо ёһотойбди!

Светлана ЖИГЖИТОВА

Содном-Доржо БАДМАЕВ, республикын габьяата юрист, философийн эрдэмэй кандидат.

Уласхоорондын симпозиум

АЯЛГА ДУУГАА - АЙЛШАДТАА

Эдэ үдэрнүүдтэ «Улаан-Үдэ-98» гэжэ нэрлэгдэхэн, үүн зондо ехэ аша туһатай, эм домто ургамал гүүлэдэг асаргана ургуулла, ашаглаха асуудалуудта...

Удаань Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой таһагай мэдэдэ байһан уран найханай хабаадагшад - «Семейские янтари» гэнэн шэмээшгэ арадай, мүн...

Тиихэдэ найман ханатай модон нэеы гэрэй дэргэдэ Дымбрыловтэнэй ансамблинхид буряад дуунуудаа дуулаба, ёохорой дүхэригтэ айлшадаа уриба.

Номин хүхэ, шара, сагаан хадагууды барихан буряад драмын театрай артистнууд сагаан эдэснэй дэжые дүтлэбэрлэгшэдтэ хүртүүлэб. Хариин олон тоото зондо, холын айлшадта зориулагдаһан магтаалай соло Буряад Республикын арадай артист Дамба-Дугар Бочиктоев, габьяата артист Иван Цыбикжапов гэгшэд угаар татан, бүр жабхалантайгаар гүйсэдхэбэ.

Этнографическа музейн директор Найдан Данзанович Чимбеев айлшадаа музейн комплекснуудаар ябажа танилсахыень уриба. Шэмээшгэ арадай гэр байрын хашаа соо «Семейские янтари» ансамблинхид (хүтэлбэрлэгшэнь Л.И.Осипова) огсом дуунуудаа дуулаба, эрдэмтэдтэй суг хатарба.

«Агрофорестри Ассошиэйтес» гэнэн компаниин түлөөлэгшэ Майкл Маки, Монголой эдэс хоолой нөөсын корпорациин директор Х.Бамбаагийн, Россин Хүдөө ажахын академиин Сибириин таһагай Президиумэй түрүүлэгшэ, академик П. А. Гончаров, республикын үржэмээсэй станциин директор Б.Д.Рыбзенова, хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институтдай директор Б.И.Николаев болон бусад эрдэмтэд энэ угтамжада хабаадаба, аялга найхан дуунууд, хатар наадан шэхэнэй шэмэг, шодонэй хужар болобо.

Харин буряад зоной ажаһуудаг байһан гэрэй хажууда буряад драмын театрай артистнууд арадайнгаа дуунуудые дуулаба. Бүдүүн, шанга найхан хоолойтой Дамба-Дугар Бочиктоевой, Иван Цыбикжаповай дуулаһан «Амаршалгын дуун» олондо найшаагдаа. Тэдэнэр айлшадтаа хадаг барюулба, буряад ёһоор аршаанда хүртүүлэб.

Байгаалин баялиг болохо шасарганые эм домдо оруулла, аша үрэтэйгөөр ашаглаха асуудалаар хонирхоһон зондо «Агрофорестри Ассошиэйтес» гэнэн американ компаниин түлөөлэгшэ Майкл Маки гэгшын факснуудые дуулганабди: 360-538-0160, 360-538-0163 fax.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Сэсэгтэ нугагаа сэнгэн ябахадга найхан даа

Арадаймнай ёһо заншалнууд ХОНИН ТӨӨЛЭЙ

зургаа. Табагай нэрэтэ мяхан хамта арбан дүрбэ болонго. Энээн дээрэ гурбан түрүү мяха нэмэхэдэ, хамта арбан долоо болоно бшуу.

Бэшэ үлэһэн шорга, нэрэ, хүзүүн юрын мяхан болонго. Эдэ мяханһаа юрын табагууды бэлдэжэ болохо, үлэһэн бүхы юрын тоологдоно.

Шарууһан болохо тарган хоние түргэн үрсэлжэ гаргадаг, сөбэрээр үбшэжэ, шадамараар гэдэһынь гаргажа, шүһынь сээжэ сооһоонь удхажа абаад, бэхи мяхынь үеэрнь булгалжа, шадамараар эмдэдэг. Шарууһан болохо мяхынь тон тэнсүү ханхатайгаар булгалан эбдэжэ, шанахаар болгохо. Нэн түрүүн гурбан мяха абаха: төөлэй (эрэ түрүү хүндэ табиха), ууса (хэһэнэр түрүүдэ табиха), ууса (ямагу, али ноён хүндэ табиха), саашадаа табагуудай нэрэтэ мяха бэлдэхэ.

Эрэ хүндэ сээжэ мяха, эхэнэр хүндэ ууса мяха табидаг гээшэ. Сээжын нэрэтэ мяхан гэхэдэ: хоёр дала, хоёр адхаал, хоёр нэмбэ, хоёр үргэн - хамта найма болонго. Уусын хоёр нүүжэ, хоёр мого, хоёр шагайтай - хамта

баригты!» - гэжэ харюусаха.

Үбгэн түрүү төөлэй абажа, зүүн гар дээрэ баряад, баруун гарараа ууха дээрэн отолһон гурбалжание хуу татан абажа, ара тээшэнь үргөөд, шэхэн доронь отолжо заһаһые гада үргэжэ, нүгөө шэхэн доро заһаһые таһалжа, ама хүрөөд, төөлэйгөө нара зүб эрыюулэн, хушуугаарнь табиг мэдэгшэдэ үндэр хабһатайгаар залаха болоно. Доошоо табиг барижа залааһана абагша төөлэйнгөө уураг тархинынь сабшажа гаргаад, хабһатайгаарнь үбгэн түрүүдэ бусаажа бариба.

Үбгэн түрүү үндэр хабһаарнь үлгэжэ, удаань уураг тархиһаа ама хүрөөд, төөлэйгөө доошонь дамжуула. Тиигээд булта ама хүрүүн. Төөлэй асаржа бариһан хүбүүн төөлэйн дуу үбгэн түрүүдэ бариба, үбгэн түрүү дуу хонирхон шагнаад, дуушанда шан үгэжэ болохо байна. Айлшадай дүхэригэй эгээл доро нуужа, үргэн гу, али харти, түрүү мяхатай табигта хүртэһэн залуушуул үргэ, харти табигад гэжэ муу нэгэшые һанадаггүй байгаа. Харин дүхэригтэ нуужа, нэрэтэ табигта нууһандаа урмашадаг байгаа бшуу.

Хушуутын түрүү хонгор найхан хоние дүхынь сохижо, хоолойгынь отолжо гаргаха гэшые буряад арад зон ехэ буруушаадаг, нүгэлшөөдэг байгаа. Шүһынь газарта адхаа, зобоожо алаа һаа, хэшэггүй муу. Хонин үдэхөө болидог гэжэ хэлсэдэг байгаа. Нээрэшые,

Хитад хошон яриан

ШАБИИН ДУУРЯАН

Нэгэ хүн хүбүүндэ: - Зай, хүбүүмни! Ши багшынгаа үгэдэ орожо, багшани ямар байнаб, тэрэ бүгэдые дууряжа ябаарай, - гэбэ.

Хүбүүн эсэгынгээ захиһаар, багшынгаа хоол эдбэл, хоол эдсэд лэ, юумэ уугаад лэ, бүхыгөөд лэ, гэдихэдэнь, гэдиингээд лэ байба. Багшаны хаража энээгээ, сабхингаа үзүүрые хамартаа няагай, найтаахадань, шабинь мүн лэ дууряжа оролдобошые, найтаажа шадабагүй.

Шабинь: - Багшани! Энэ нарин эрдэмые би нуража шадахагүй байнаб, - гэнэн гэдэг.

Д. ДОРЖИЕВА буряадшалба.

ЭРДЭМ УХААН ТУХАЙ

«Аба» гэжэ хэлэндэ ородог, «А» гэжэ эрдэмдэ нурадаг. Баатарай эрхим - зориг зүрхэн, Баабайн эрхим - эрдэм бэлиг. Багшаяа хүндэлһэн хүн Багша боложо ябаха. Вүтүүе мэдэхэ эрдэм, Бүхэлине мэдэхэ ухаан. Бэлиг байгаа һаа, Эрдэм олохогүй юумэ үгы Бэе байгаал һаа, Хүндэ болохогүй юумэ үгы. Эхэнэ эрдэмтэй гарадаггүй, Эрдэмдэ нурадаг.

Бэхээр бэшэһэн ном, Бэрхээр нураһан эрдэм-Засагые бариха зангилаа юумэл, Ухаае нээхэ түлхюур юумэл, Харанхые гэрэлтүүлэхэ сахилгаан юумэл. Худалдаа наймаанай дэлгэрээшые һаа, Хэдэн үдэр дэлгүүрээр ябаад, Хүлдөө таараха гутал, тархишые. Хоёр нүдэндөө харабагүйб... Л. ГЕРГЕНОВЭЙ шүлэг.

ХУБСАНАЙ ТУХАЙ ОНЬОН ҮГЭНҮҮД, ҮРЭЭЛНҮҮД

Хубсаһаарнь угтадаг, Ажалаарнь үгдэшэжэ. Хүгшэн хүн хубсаһаараа, Залуу хүн шарайгаараа. Хүлэгэй найниие унажа ябагты, Хубсаһанай гоёые үмдэжэ һуугты. Хойто хормойетнай Хони малтнай элсэжэ байг. Урга хормойетнай Үнэр аша, зэстнай элсэжэ байг. Дэгдэ тобшоёо тайлажа, Далгаа абан хурылагты. Энгэрээ сэлэн хэжэжэ, Эльгэнгээ ашажа тэбэригты. Хурьга, эшэгэнэй арһан зөөлэн, Хургы торгоной үнгэ найхан. Арһанай зөөлэхэнөөр хубсаһаяа оёгты, Торгоной найханаар гадарлагты. Төө захата Түхэрээн хэстээ үмдэжэ, Түрэ найрай Түрүү зэргэдэ һуугты. Хамсыгаа угсажа, Худа ургаа золгогты. Хормойгоо шуужа, Хурдан агтаяа ургалагты. Бэһээ шангадхажа, Бээ бэлдэгты. Хубсаһаяа дулаалжа, Холын аянда элэгты.

СПОРТ

ГУРБАДАХИЯА
ЕВРОПЫН ЧЕМПИОН

Франциин Тулуза хотооо 100-гаад модоной зайда, үзэсхэлэн гоё Ажена гэжэ газарта мэргэн харбагшадай дунда мурьсөөн үнгэргэгдэбэ. нур харбалгаар Европын түрүү нуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдээн хонирхолтой энэ мурьсөөндэ дэлхэйн олон тоото ороонуудай мэдээжэ спортсменүүд хабаадаһан байна.

Командаараа болон өөр хоорондоо Европын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө үнгэргэгдээн мурьсөөндэ хабаадагшад 1 гэхэн упражнении эрилтын ёһоор, 90 + 70 + 30 гэхэн метр зайнуудта хөрхо мэргэнэ хэдэн үдэр соо туршалсаба.

Түрүүшын хоёр үдэрэй дүн гаргахата, Украинаһаа ошонхо уласхоорондын классай спортын мастер Игорь Пархоменко 1321 очко абажа, түрүү нуури эзэлбэ. Франциин, Нидерландын түлөөлэгшэд Леонел Торрец, Ван Аксен Влеце гэгшэд тус тусва 1324-1321 очкотой боложо, удаадахи хоёр нуурида гараһан байх юм. Уласхоорондын ехэ мурьсөөндэ хабаадаһан Россин Федерациин суглуулагдамал командын түлөөлэгшэд Эрхүүгэй Геннадий Митрофанов - 1309, Чебоксарай Юрий Леонтьев - 1309, Улаан-Үдэ Бальжинима Цыремпилов - 1300, Агын Баяр Баденов 1291 очко абажа, наймадахи, юһэдэхи, арбан гурбадахи, арбан табадахи нууринуудыг эзэлхэ баатай болоо.

Хойто үдэрһын гэхэ гү, али удаадахи дүрбэн үдэрэй турша үнгэргэгдээн мурьсөөнэй дүн гаргахата, нотагаймнай хубуу Бальжинима Цыремпилов онсо шалгаржа гараба. Бальжинима эр үдэрнуудта бүхы нур харбагшадай дунда одоол мэргэн байһана харуулжа шадаа. Тиин түгэсхэлэй мурьсөөн дээрэ 108 очко абажа, түрүү нуури эзэлхэдэ, Европын чемпионой торгон лентэ мур дээгүүрээ нэхэжэ, үнэтэ бэлэг шаңда хүртэбэ. Тиигэжэ Бальжинима Цыремпилов гурбадахия Европын чемпионой нэрэ солодо хүртэбэ бшуу. Уласхоорондын классай спортын мастер Бальжинима Цыремпиловэй иимэ ехэ амжалтада Россин Федерациин габьяата тренер Константин Эрдынесвой үүргэ, габьяан ехэ юм.

Удаадахи хоёр нууринуудыг Леонел Торрец, Игорь Пархоменко гэгшэд эзэлэбэ.

Россин суглуулагдамал командын гэгшүүд Юрий Леонтьев, Геннадий Митрофанов, Баяр Баденов гэгшэд 12-дохи, 20-дохи, 23-дахи нууринуудыг эзэлһэн байна.

Европын түрүү нуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдээн мурьсөөндэ хабаадаһан Россин Федерациин эхэнэрцүүдэй суглуулагдамал команда ханаһанда хүрбэгүй.

Команданууд хоорондын дүн гаргахата, 3971 очко абаһан Германиин спортсменүүд түрүү нуури эзэлжэ, командаараа Европын чемпионууд болобо. Украинын, Турциин команданууд удаадахи хоёрһын, Россин спортсменүүд табадахи нуури эзэлһэн байх юм.

БАДМА ЦЫРЕМПИЛОВ

ЕШИ

хүбүүнэйнь гэнтэ наһа бараһан ушараар «Буряад үнэн» газетта үни удаан сар соо аша үртэтэйгөөр ажаллаһан, дайнай, журналистик ажалай ветеран Ц.Н.Дугаровой бүлэдэ, үхибүүдтэнь, турал түтимүүдтэнь түрэл коллективһын гүнзэгы шаналал гашуудал мэдүүлэбэ.

Загорск посёлогой Герценэй үйлсын 9-дэхи гэрэй 18-дахи байрһаан августын 31-дэ хүдөөлүүлэгдэхэ.

ЕШИ

хүргэһэн юм. Эндэ сугларһан дүрбэн хүлтэй мурьсөөн сээсэн гээшэбди гэжэ үшөө дахин хүндэтэ ойлгуулаа. Тэдэнэй олонхинь Россин чемпионодо кандидадуудай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

һүүлэй үедэ гансал муу нураг дуулаһан байһан улаан-удынхидтэ тус хэмжээ юуһа багаханһыг наа, һайндэр боложо үгэе бшуу.

Дыжит МАРХАДАЕВ
А. БАТОМУНКУЕВАЙ фото

БАЙДАЛАЙ ХҮШЭРШЬЕ НАА,
НУРГУУЛИНУУД НЭЭГДЭНЭ

Сентябриин 1-нэй дүтэлхэ тээшэ болоходо, элдэб шийдхэгдээгүй асуудалнууд гаража ердэг. Тиин нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрэй орлогшо Алексей Ильич Баддуевта хандаһан байнабди.

-нуралсалай жэлдэ республикынай бүхы шахуу нургуулинууд бэлэн болоод байна. Олонхи багшанарта зунай амаралтын болон март харын салын түлэгдэнхэй. Тетрадь шалгах, классые хүтэлбэрлэхэ талаар багшанарай уялгануудта мүнгэн түлэгдэхгүй гэхэн шууян гараа һэн, харин Правительствын тогтоолоор тэдэнэр түлэгдэхэ болобо.

Багшанарай заншалта суглаан аймагуудаар боложо эхилэбэ. Правительствын гэгшүүдтэй, мүн нуралсалай министрствын мэргэжэлтэдтэй уулзажа, мүнгэ салын, аварийна байдалтай заһабарилга болон бусад асуудалнуудыг багшанар шийдхэн хаража үзэнэ. Мүнгэнэй дуталдаһанһаа боложо, багшанар ядаруу байдалтай.

Мүнөө нуралсалай жэлэй эхиндэ Улаан-Үдэ хотын 113-дахи микрорайондо, Мухар - Шэбэрэй Суулаг нотагта нургуулинууд нээгдэхэнь, гэжэ А.И.Баддуев тодорхойлобо.

Светлана ЖИГЖИТОВА.

ЭРХЭЭЭ ХАНАГШАДАЙ ТҮЛӨӨ МИНЮСТ
ХАРЮУСАХА БОЛОБО

Улаан-Үдэ хотын мурдэлгын 2-дохи изолятор соо Буряад Республикын Хэһээлтэнүүдыг гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналтын управлениин (УИН) хүтэлбэрлэгшэд пресс-конференци үнгэргэбэ. Шалтагаанинь гэхэдэ, дээрэ нэрлэгдэһэн зургаануудыг Дотоодын хэрэгүүдэй министрствэһээ Юстициин министрствын бүридэлдэ оруулаха тухай зарлигта Россин Федерациин Президент Борис Ельцинэй гараа табилга.

Эндэ УИН-эй начальник Николай Ашикеев, начальнигай орлогшонор Александр Ефимов болон Александр Иванов гэгшэд мурдэлгын изоляторнуудай болон хүмүүжүүлгын колонинуудай байдал тухай хөөржэ үгэһэн байна.

Республика дотор 9 мянга 600 гаран хүн түрмэнүүдтэ хаалтатый байна. Үшөө 8 мянга

600 гаран хүнэй ерээдүйе сүүдэ хаража үзэхэ. Түрмэдэ һууһан нэгэ хүндэ үдэртөө 8 түхэриг 38 мүнгэнэй эдээн үгтэхэ аад, оройдоол тэрэнэ 5 түхэриг 34 мүнгэнэй болоно. Энэһиһээ гадна хаалтада һуугшадай дунда туберкулёз үбшэн ехээр һүжэрэнхэй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө үедэ Буряад Республикын түрмэнүүдтэ нэгэ хүндэ оройдоол 2 дүрбэлжэн метр нуури хүртэнэ. Тиимэһээ шэнэ бүридэлдэ оролгын үедэ хүнгэн гэмтэ ябадал хэһэн нэгэ мянга гаран хүн табигдахаар хараалагдана. Президентын зарлигай ёһоор, регион бүхэндэ эхэнэрнүүдэй, хуулийн наһа хүсөөдүй басагадай, наһаараа хаалтада байгшадай тусхай колонинууд байха ёһотой.

Хубилаалтын удаа саашадаа эндээл хүдэлхэбди гэжэ тус албанай хүдэлмэрлэгшэдэй 88

процентнь мэдүүлэбэ. Харин хүдэлхэгүйгөө мэдүүлһэн 12 процент хүдэлмэрлэгшэдэй олонинь наһатай, пенсидэ гараһан хүнүүд болоно. Эндэ хубаддэг зон 2 наһа соо мүнгөө абанагүй, олонхинь өөрын гэр байрагүй. Хүдэлмэрлэгшэдэй 75 процентнь 20-30 наһатай хүнүүд юм. Албанай материальнотехническэ бааза хангалтагүй, муу гэжэ хэлэгдэбэ.

Россин юстициин министр Павел Степашин үшөө хэдэн реформо, тэрэ тоодо сүүдэй хэрэгүүдэй талаар хубилаалта болохо гээд хэлэһэн байна. Мүн хэһээлтэнүүдыг гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналтын управлени сентябриин нэгэнһээ хойшо шэнэ министрствэһээ дулдыдадаг болохо. Тиимэһээ СИЗО-нуудай, колонинуудай, түрмэнүүдэй байдал гуримшуулагдаха бээ гэжэ найдагдана.

Борис БАЛДАНОВ.

НОХОЙНУУДАЙШЬЕ ДУНДА МАСТЕРНУУД БИИ

Үнгэрһэн амаралтын дулаан үдэрнүүдтэ шэнээр нээгдэһэн «Локомотив» стадион дээрэ элдэб янзын, элдэб үүлтэрэй нохойнуудолоор эзэдтээ сугларһан байна. Ушар юубгэхэдэ, эндэ регионуд хоорондын «Түб Ази - 98» гэхэн нохойнуудай харалган үнгэргэгдэһэн юм. Тиин Улаан-Үдын, Шэтын, Эрхүүгэй, Красноярскын, Томскын, Москвагай суутай-суутай нохойнууд бэлиг шадабария харуулаа гэшэ. пекинес, чаучау, кокерспаниель, ши-тиу, ньюфаундленд, ротвейлер, доберман, боксер гэхэ мэтын дүшэн үүлтэрэй гурбан зуугаад нохойнууд

хабаадаа.

Тэдэниие сэгнэхэ Москваһаа ерэһэн уласхоорондын категориин судья Елена Владимировна Ерусалимская, национальна категориин судья Евгений Столович Купляускас болон Томскоо ерэһэн судья-эксперт Алексей Галимович Галиастров гэгшэд һайн ханамжатай үлөө.

Энэ хэмжээ ябуулга Бурядай республиканска һайн үүлтэрэй нохойнуудай «Амгалан» гэхэн клуб, Байгалай нохой үдхэлгын һайн дуратанай холбоон эмхидхэ, гадна Улаан-Үдэ хотын администраци туһа

хүргэһэн юм.

Эндэ сугларһан дүрбэн хүлтэй мурьсөөн сээсэн гээшэбди гэжэ үшөө дахин хүндэтэ ойлгуулаа. Тэдэнэй олонхинь Россин чемпионодо кандидадуудай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

һүүлэй үедэ гансал муу нураг дуулаһан байһан улаан-удынхидтэ тус хэмжээ юуһа багаханһыг наа, һайндэр боложо үгэе бшуу.

Дыжит МАРХАДАЕВ
А. БАТОМУНКУЕВАЙ фото

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редакторай орлогшо Б.М. Ж. БАЛДАНОВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: А. А. АНГАРХАЕВ (ахамад редактор), Г. Х. ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.Д.СУНДАРОН, таһагуудыг даагшад: Н.А.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, Л.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каланцаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 1 хуулаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 3.350 (хамта 20.000). Хэблэлдэ тушаагдаһан сар 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдэбэ. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 8407.

Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариини - 21-50-52, секретариини - 21-50-52, таһагууд-экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон залуушуулай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэлэй болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, корпусктын - 21-34-05.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрнүүдэй бэшлэгые хазагайруулаһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин ханамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.